

OSMANLI VAKIF HUKUKUNDA
MUKÂTAA

Muhammed Emin Durmuş

Muhammed Emin Durmuş, *Osmanlı Vakıf Hukukunda Mukâtaa*

Editör: Hamdi Çilingir

Yayına Hazırlayan: Mehmet İlkay Çiftci

Musahhih: Ebru Ünver

Tasarım: Seyfullah Bayram

Kapak Görseli: Kapak sayfasındaki varak, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı ve İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) iş birliğiyle hazırlanan İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil'de yer almaktadır. İlgili varakta mütevellî tayini, miras, alacak davası, sulhla ilgili belgeler bulunduğu gibi mukâtaalı mülklerin satımıyla ilgili de belgeler bulunmaktadır.

Baskı: Sarıyıldız Ofset – Sertifika No.: 23593

İvedik Ağaç İşleri San. Sit.

1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara

1. Baskı: İstanbul, 2021

ISBN: 978-625-7015-78-3 | EISBN 978-625-7015-79-0

© İktisat Yayınları, 2021

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları

Aziz Mahmut Hüdayi Mh., Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul

Tel: +90 (216) 532 63 70

www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadi Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Durmuş, Muhammed Emin

Osmanlı Vakıf Hukukunda Mukâtaa

1. Baskı, x + 320 s., 13.5 x 21 cm

Kaynakça ve dizin var.

ISBN: 978-625-7015-78-3 | EISBN 978-625-7015-79-0

1. Osmanlı 2. Vakıf 3. Mukâtaa

OSMANLI VAKIF HUKUKUNDA MUKÂTAA

Muhammed Emin Durmuş

iktisat
yayınları

İktisat Tarihi Dizisi

Bu dizide, iktisat tarihi ile iktisadı tarihsel bir bakış açısından ele alan eserlere yer verilmektedir. Dizide finans, emek, sanayi, tarım, kurum tarihi, mekansal iktisadi tarih, ülke iktisadi tarihleri, ekonomik sistemlerin tarihi de dahil olmak üzere geniş bir yelpazede kitaplar yer almaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Abdul Azim Islahi, *Müslümanların İktisadi Düşünce ve Analize Katkıları*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesi ve Kurumları (16. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesinin Değişimi (18. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesinin Olgunlaşması (17. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *Müslüman Arap Yazarların İktisat Düşünceleri (19. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *Muhammed Hamidullah: İslam İktisadında Öncü Bir İsim*

Ahmed el-Ashker, Rodney Wilson, *İslam İktisadının Kısa Tarihi*

Miraç Çeven, *Doğu'da ve Batı'da Loncalar*

Serdar Serdaroğlu, *Osmanlı Devlet'inde İlk Banka: Dersaadet Bankası, Tüccarlar ve İş Ağları*

Kader Akdağ Sarı, *İktidar, Mücadele ve Kent Ekonomisi: Payitahtlık Sonrası İstanbul Ekonomisi (1923-39)*

Haci Sarı, *Osmanlı Modernleşme Sürecinde Emek Düşüncesi: 1862-1922 Arası Osmanlı Süreli Yayınları*

Muhammed Emin Durmuş

İlk ve orta öğrenimini İstanbul/Üsküdar'da tamamladı. 2009 yılında Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesinden, 2014 yılında ise Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2015 yılı Şubat ayında Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezine (İSEFAM) araştırma görevlisi olarak atandı. Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümünün yüksek lisans programını 2016 yılında, doktora programını ise 2020 yılında tamamladı. Hâlen Sakarya Üniversitesi İSEFAM bünyesinde araştırma görevlisi olan Durmuş; Osmanlı vakıf hukuku, muâmelât fikhı, İslam ekonomisi ve finansı alanlarında akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

İçindekiler

Önsöz	ix
Giriş	1
1. Mukâtaanın Tarihi Seyri	9
2. Mukâtaa Akdi	93
3. Mukâtaa Akdinin Hukuki Sonuçları	131
Sonuç	217
Notlar	229
Kaynakça	293
Dizin	303

Önsöz

Osmanlı uleması tarafından geliştirilen ve vakıf mülklerin kiralınması husunda özellikle 18. yüzyılın başından itibaren çok yaygın bir şekilde kullanılmış olan icâreteyn uygulaması hakkında Süleyman Kaya tarafından *Osmanlı Hukukunda İcâreteyn* adlı müstakil bir kitap yazılmıştır. Ancak bu uygulamanın ilk şekli denebilecek olan mukâtaa akdi hakkında literatürde Kaya'nın çalışmasında yer alan bir başlık hariç birincil kaynaklardan hareketle bu meseleye dair yapılan herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. Mukâtaa; vakıf arsanın, üzerine hakk-ı karâr (bulunma hakkı) şartı ve mülkiyeti şahsına ait olmak kaydıyla bina yapmak veya ağaç dikmek isteyen kimseye kiralınması anlamına gelmektedir. İcâreteyn öncesinde yüzyıllar boyunca vakıf arsaların kiralınması hususunda kullanılan böyle önemli bir akdin enine boyuna çalışılmamış olması dikkatimi cezbetti ve bu meseleyi çalışmaya karar verdim. Böylece birincil kaynaklardan hareketle mukâtaa akdinin tanımı, hukuki esasları, şartları, uygulanma usulleri ve konuya dair meri (yürürlükte olan) hukuk hakkında derli toplu bir malumat ortaya koyarak Osmanlı vakıf hukukunda vakıf mülklerin kiralınması husundaki önemli bir boşluğun doldurulmasını hedefledim.

Çalışmada 16. ve 17. yüzyıla ait birincil kaynakların kullanımına özen gösterildi. Bu bağlamda ilk olarak bu döneme ait fetva

mecmuaları tespit edilerek Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinden temin edildi. Yazma eserlere kolay bir şekilde ulaşmamızı sağlayan Yazma Eserler Kütüphanesine müteşekkirim. Ancak bu eserlerin hemen hepsinin yazma hâlinde bulunması ve mukâtaa ile ilgili fetvalara müstakil bir başlık altında değil de başta vakıf ve kira olmak üzere satım, rehin ve hibe bölümleri altında yer verilmiş olması sebebiyle konuyla ilgili fetvaların tespit edilmesi uzun zaman aldı. Konuyla ilgili şer‘iyye sicil belgelerinde tarama yapmak ise daha kolay oldu. Bu noktada Mehmet Akit Aydın başkanlığında uzman bir ekip tarafından hazırlanan ve 2012 yılında 40 cilt, 2019 yılında 60 cilt olmak üzere toplamda 100 cilt olarak İSAM tarafından basılan ve www.kadisicilleri.org adresinde elektronik olarak erişime açılan şer‘iyye sicilleri işimi çok kolaylaştırdı. Böyle önemli bir çalışmanın gerçekleşmesinde emeği olan herkese teşekkürlerimi arz ederim.

Elinizdeki bu çalışma esas itibariyle 2020 yılında tamamlanan “Osmanlı Vakıf Hukukunda Mukâtaa” başlıklı doktora tezimin kitap olarak yeniden düzenlenmesi suretiyle meydana gelmiştir. Çalışmamı nihayete erdirene kadar kıymetli katkılarını benimle paylaşan ve akademik hayatım boyunca desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Süleyman KAYA’ya müteşekkirim. Yine tez jüri üyeleri olarak bu çalışmaya katkıda bulunan Prof. Dr. Arif BİLGİN, Prof. Dr. Ömer KARAOĞLU, Doç. Dr. Kenan GÖÇER ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zahit ATÇIL’a teşekkür ederim. Çalışmamı baştan sona okuyup önemli katkılarda bulunan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hamdi ÇİLİNGİR’e de minnettarım. Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim fedakâr anneme ve babama, bu çalışmanın sıkıntılarını benimle paylaşan değerli eşime şükranlarımı sunarım.

Muhammed Emin DURMUŞ
Sakarya, 2021